

Інструменти управління фінансовою безпекою України

В лютому 2022 року економіка України зазнала фатальних випробувань, до наслідків яких неможливо було підготуватись заздалегідь. Повномасштабне військове вторгнення завдало колосальних збитків економічній, фінансовій, соціальній та політичній системам. Спостерігається зниження виробництва товарів, в тому числі спрямованих на експорт, збільшення кількості безробітних і відтік персоналу за кордон. Руйнація транспортно-логістичної інфраструктури, пошкодження об'єктів енергоінфраструктури, блокування морських торговельних портів, які забезпечували близько 65% зовнішньої торгівлі. Збільшення видатків на фінансування сектору безпеки і оборони та компенсацію витрат громадянам, постраждалим внаслідок воєнних дій. Все це призводить до неабияких фінансових втрат. Національний банк надає інформацію, що у період воєнного стану економіка України втрачає близько 37-40% ВВП, не включаючи втрат економічного зростання та прямих збитків від руйнації інфраструктури, цивільних, промислових та оборонних об'єктів. Окрім катастрофічних фінансових витрат втрачають свою дієвість і ринкові механізми, тому економіка потребує нових інструментів та важелів впливу. Головне завдання уряду в такий момент – забезпечення максимально можливого рівня фінансової стійкості держави, що є підґрунтям економічної і національної безпеки України загалом.

Економічна безпека – це спроможність держави забезпечувати захист національних економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз, здійснювати поступальний розвиток економіки з метою підтримання стабільності суспільства і достатнього оборонного потенціалу за будь-яких умов і варіантів розвитку подій [2]. Складові фінансової безпеки та її місце в системі національної безпеки відображено на рис. 1.

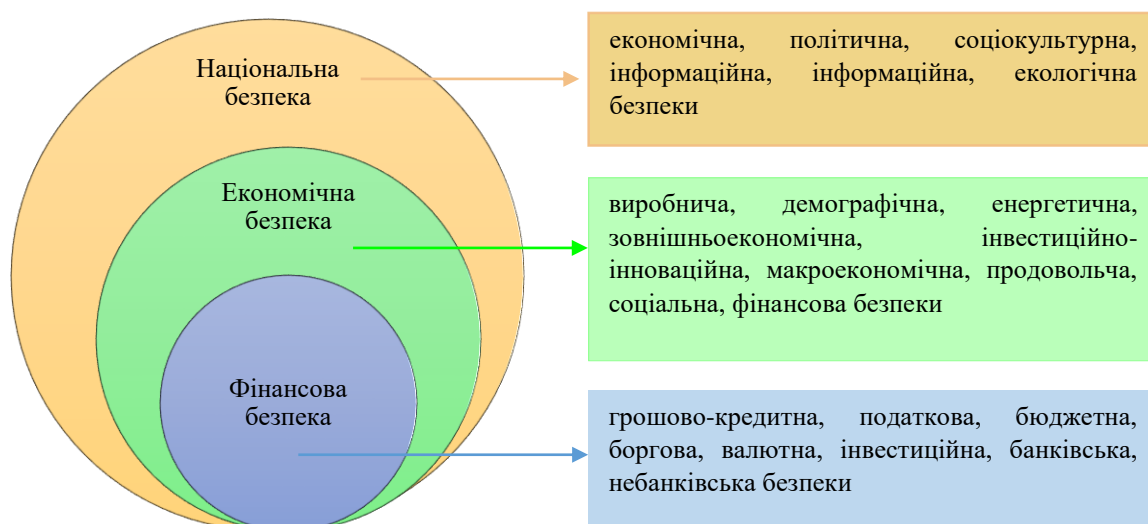

Рис. 1. Складові національної безпеки

Фінансова стійкість – це готовність системи адаптуватись до функціонування під впливом руйнівних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища [1]. Управління фінансовою стійкістю України полягає у взаємодії інструментів регулювання монетарного, бюджетного, податкового секторів і відповідних напрямів фінансової політики. Запорукою фінансової стійкості залишається оптимальна стратегія і тактика реалізації її складових за допомогою інструментів перелічених в табл.1.

Таблиця 1

Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні

Складові фінансової безпеки	Інструменти підтримки фінансової стійкості економіки України в умовах воєнного стану
Бюджетна	Мито, оренда, держкредити, держзакупівлі, цільові субвенції, трансферти, держгарантії, видатки
Монетарна	Облікова ставка; геро-, swap-операції; коридор процентних ставок за інструментами постійного доступу, тендери з підтримання ліквідності, підтримки трансмісії облікової ставки

Валютна	Інтервенції на валютному ринку
Банківська	Макропруденційна політика, оверсайт-нагляд, здійснення стрес-тестування банківської системи
Небанківська	Страховання, лізинг
Податкова	Податки і збори, санкції
Інвестиційно - боргова	ОВДП, кредити МФО, гранти, військові облігації, акції

Джерело: розроблено автором на основі [1].

Розглянувши застосування даних фінансових інструментів безпосередньо на практиці, можемо спостерігати певні зміни в системі забезпечення фінансової стабільності в довоєнний і воєнний періоди. Так, наприклад, зниження під час війни дієвості ринкових інструментів унеможливило проведення монетарної політики в режимі інфляційного таргетування з плаваючим валютним курсом. Управління обмінним курсом збільшує амплітуду коливання інфляції та процентних ставок. Спостерігається ситуація обмеження щодо руху капіталу та фіксований курс на валютному ринку. Валютні інтервенції НБУ є дієвим інструментом впливу на обмінний курс за режиму інфляційного таргетування. Однак, вони мають лише тимчасовий ефект для захисту фіксованого валютного курсу. Курсова прив'язка може позбавити економіку від найсильнішого трансмісійного каналу монетарної політики, тому обмінний курс має залишатися плаваючим. Нацбанк підписує угоди з регуляторами європейських країн щодо можливості обміну готівкової гривні за кордоном.

Облікова ставка зросла на 15%. Від її підвищення НБУ очікує поступової дедоларизації та зниження рівня інфляції. Це має відбутися завдяки зростанню привабливості гривневих депозитів та облігацій уряду. Зміна облікової ставки є стимулом для утримання гривневих активів, зокрема для підтримки фіксації обмінного курсу.

Інструменти бюджетної політики у значній мірі взаємоузгоджені із податковими. Відновила роботу система електронного адміністрування ПДВ. Для захисту внутрішнього товаровиробника відмінено скасування митних пілг, однак спрощено механізм реалізації митного контролю та оформлення товарів, попит на які не задовольняється в повній мірі. У комплексі запроваджені зміни дали позитивний економічний ефект.

Під умови війни модернізується і банківська система. Відбувся плановий перехід до системи електронних платежів на базі міжнародного стандарту ISO 20022, що дозволить Україні здійснювати миттєві платежі та дасть змогу приєднатись до Єдиної зони платежів у євро (SEPA).

Інструменти боргової політики також відіграють важливу роль в підтримці фінансової стійкості України. Міністерство фінансів продовжує здійснювати дипломатичну роботу з міжнародними партнерами для залучення грошових коштів на фінансування першочергових потреб державного бюджету. Відбулися зміни і у структурі джерел фінансування дефіциту державного бюджету України, зокрема через активізацію пошуків ресурсів від зовнішніх джерел: кредити МФО, отримання грантів, використання фінансів від розміщення на аукціонах військових облігацій, залучення комерційного фінансування до державного бюджету.

Спостерігається погіршення ситуації на ринку страхування. Дві третини компаній мають падіння надходжень на 50-90%. Страховики тримають резерви в депозитах та державних облігаціях, тож компанії не можуть швидко конвертувати їх у кошти. Серед заходів підтримки запроваджують здійснення транскордонних переказів валютних цінностей.

Серед можливих напрямів підтримки економічного відновлення можна перелічити наступні:

- створення спеціального Фонду економічного відновлення, що сприятиме залученню міжнародної фінансової підтримки;
- розширення зони вільної торгівлі з ЄС (зниження митних ставок та скасування інших бар'єрів щодо просування українських товарів до закордонних ринків);
- розширення держпрограм з підтримки бізнесу;
- ефективне розпорядження коштами, отриманих від реалізації міжнародних інвестиційних проектів;
- активізація монетарних та фіскальних стимулів інвестиційної активності (випуск ОВДП, сприяння експорту та імпортозаміщенню, податкові стимули, запровадження програм довгострокового рефінансування);
- проведення структурних реформ.

Уряд наголосив, що в умовах війни вкрай важливим є забезпечення надійного та стабільного функціонування банківської і фінансової системи країни, а також максимальне забезпечення потреб оборони України, безперебійного функціонування системи державних фінансів та об'єктів критичної інфраструктури. Лише за таких умов і підтримки партнерів зможемо забезпечити економічну і фінансову безпеку України.

Список використаних джерел:

1. Неізнана О. В., Григорук А. А., Литвин Л.М. Сучасні інструменти підтримки фінансової стійкості України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-62>
2. Кравчук Н.Я., Колісник О.Я., Мелих О.Ю. Фінансова безпека: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Вектор, 2010. – 277 с. 17 с.